

ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР БОРОТЬБИ МІЖ ПРАВОВЛАСНИКАМИ ТА «КОМП'ЮТЕРНИМИ ПІРАТАМИ»: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Д. В. Дубов

УДК 329.63

Постановка проблеми. Світова економічна криза та загальні трансформаційні процеси, пов'язані з формуванням глобального інформаційного суспільства, актуалізували і загострили відносини у сферах, які до недавнього часу вважалися усталеними. Йдеться, зокрема, про протистояння між власниками прав на інтелектуальну власність (переважно медійні компанії у сфері аудіо- та відео) та тими силами, що потребують перегляду основних принципів формування власне поняття «інтелектуальної власності» та її комерційного наповнення.

Нині напівлатентна боротьба між цими групами вийшла на якісно новий – медійний, а zarazom і політичний рівень. Епіцентром протистояння стала Об'єднана Європа, що до останнього часу посідала в Західному світі доволі ліберальну позицію щодо комп'ютерного (аудіо-, відео-) піратства. Події у сфері боротьби за новий статускво «авторських прав» кінця 2008 – першої половини 2009 р. свідчать і про новий ключовий тренд у протистові – відхід від проблеми нелегального розповсюдження лазерних дисків (матеріальних носіїв), що містять інформацію, захищену авторським правом, до переслідування пірінгових (файлобмінних) мереж і посилення контролю за мережею Інтернет загалом.

Не менш значущим є те, що тепер відповідальними за використання контрафактної продукції є не лише розповсюдженці, а й користувачі.

Взаємозв'язок формування інформаційного суспільства та проблеми авторських прав на інтелектуальну власність досліджували українські науковці О. Пастухов (авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет [8]), З. Нагаєва (закордонний досвід забезпечення прав інтелектуальної власності [6]), В. Губарець (щодо дотримання авторського права і захисту інтелектуальної власності у Сполученому Королівстві [2]), А. Єременко (інтелектуальна власність у глобальній торговій системі [3]), О. Литвин (інтелектуальна власність у трансформаційній економіці [5]). Водночас не розкритими є питання політичного супроводу означених процесів та трансформації традиційної політичної комунікації засобами інформаційного суспільства.

**Дубов Дмитро
Володимирович** –
кандидат політичних
наук, державний
експерт Національного
інституту
проблем міжнародної
безпеки

Мета статті – узагальнити сучасні тенденції вирішення проблеми авторських прав у країнах Євросоюзу в політичному контексті.

Виклад основного матеріалу. Каталізатором протиборства навколо захисту прав інтелектуальної власності стала судова справа над засновниками та адміністраторами одного з найбільших файлообмінних сайтів світу – The Pirate Bay («Піратська бухта»), що розпочалася 17 лютого 2009 р. у Стокгольмі. Власників сайту звинувачували у порушенні законів про авторське право – їм висувалося звинувачення (використовуючи пошуковий механізм та Інтернет-протокол під назвою BitTorrent, клієнти сайту обмінюються посиланнями на файли. Технологія BitTorrent (на якій власне і працює сайт) не передбачає зберігання файлів, що завантажуються на web-сервері, тобто фактично сайт є лише базою даних відповідних посилань) у сприянні нелегальному обміну файлами (фільмами, музикою, комп'ютерними іграми), зміст яких захищено авторським правом, та отриманні зиску з цієї діяльності шляхом розміщення рекламних оголошень. Понад десяток компаній (серед яких – Warner Bros, MGM, EMI, Columbia Pictures, 20th Century Fox, Sony BMG та Universal) вимагали відшкодування збитків на загальну суму 117 млн. крон (13 млн. дол. США). Незважаючи на те, що центральною лінією захисту звинувачувані обрали посилання на Інструкцію ЄС 2000/31/EG, згідно з якою провайдер інформаційних послуг не несе відповідальності за дані, що передаються, відповідальність настає лише в тому разі, якщо постачальник послуг сам ініціював передачу [10], 17 квітня 2009 р. суд Стокгольма погодився з вимогами позивачів і засудив власників сайту до року в'язниці та штрафу у більш ніж 3,5 млн. доларів. Водночас сайт The Pirate Bay працює і донині, змінивши лише зону безпосереднього хостингу.

Такий відхід від традиційного для Європи ліберального дискурсу (у сфері як авторських прав, так і забезпечення максимальної свободи поширення інформації) є певною мірою невідворотним трендом з огляду на фінансові ризики, що постали перед «інформаційно залежними» галузями в умовах економічної кризи. Крім того, за даними німецької антипіратської компанії DigiRights Solutions, сама боротьба з піратством за нинішнього національного та міжнародного законодавства може бути набага-

то вигідніша, ніж легальна торгівля цифровим контентом [19]. Ця проблема вкотре розділила керівництво ЄС та національні уряди, виявляючи нові лінії відцентрових процесів та кризи комунікацій всередині ЄС.

Європейський парламент фактично підтримав захисників та власників файлообмінних мереж, не погодившись на запропоновану ініціативу відключати від Інтернету користувачів, які незаконно «скачують» музику та фільми. 6 травня 2009 р. Європарламент прийняв відповідну поправку [18] до Закону про телекомунікації, згідно з якою основні права користувачів мережі не можуть бути обмежені без спеціального розпорядження суду. Водночас Європарламент підтримав [13] ідею подовження дії авторських прав з 50 до 70 років.

Незважаючи на прийняття поправки, 13 травня 2009 р. французький парламент прийняв закон [7], згідно з яким дозволено на рік позбавляти права користування мережею Інтернет тих користувачів, які більше двох разів будуть помічені у «скачуванні» захищених копірайтом матеріалів (примітно, що проти одностайно проголосували лише соціалісти). Цей закон вже вносився до Національної Асамблеї 2 квітня 2009 р. і був прийнятий, однак 9 квітня 2009 р. французькі депутати змінили свою думку [1] та відмовились від нього. 28 квітня 2009 р. цей законопроект повторно було внесено на розгляд французького парламенту. Після неодноразових переглядів на відповідність французькій Конституції він таки набрав чинності.

Активними лобістами даного закону були представники музичної та кіноіндустрії. Для контролю за його додержанням буде створено спеціальний адміністративний орган (High authority for copyright protection and dissemination of works on the Internet – Вища інстанція для захисту копірайту та розповсюдження матеріалів через Інтернет). Схожі спроби боротьби з файлообмінними мережами є в Італії, де захисники інтересів звукозаписуючих компаній намагаються за допомогою рішення суду закрити доступ користувачам з Італії до ресурсу «Піратська Бухта» [4].

У Швеції, де і відбувався процес над The Pirate Bay, з 1 квітня 2009 р. набрала чинності [15] Директива ЄС щодо охорони прав на інтелектуальну власність (Directive 2004/48/EC,

Intellectual Property Rights Enforcement Directive, IPRED), що дозволяє правоохоронним органам збирати особисті дані користувачів, запідозрених у незаконному файлообміні (піратстві). Це рішення, за даними шведської газети The Local, вже призвело до скорочення загального шведського Інтернет-трафіку на 30% [14]. Однак практичне впровадження в дію цієї Директиви виявилось неможливим через позицію шведських провайдерів, які відмовились надавати поліції дані користувачів [11]. Фактично, протистояння навколо цього питання призвело до відкритого небажання окремих операторів інфраструктури мережі Інтернет виконувати національне та загальноєвропейське законодавство.

Така активність великих медійних компаній з лобювання власних інтересів, передусім на національних рівнях, створила передумови для формування організованого політичного опору – політичної партії «Піратська партія» (Piratpartiet). Вона створена 1 січня 2006 р. з відкриттям веб-сайту партії, на якому впродовж 3-х днів було зареєстровано понад 4 тис. осіб [9]. Згідно зі шведським законодавством, для офіційного створення політичної партії потрібно зібрати 1,5 тис. підписів, що й було зроблено. Зважаючи на те, що членами нової партії є переважно молодь, ініціаторам сайту вдалося подолати вже традиційну для європейської молоді політичну апатію та політичний абсентеїзм. Після проголошення вироку сайту The Pirate Bay, кількість офіційних членів Піратської партії збільшилася з 15 до 40 тис., а молодіжне крило партії (Ung Pirat) налічувало 20 тис. осіб. Таким чином, Піратська партія входить до трійки найбільших у Швеції. Більшість акцій Піратської партії за формою нагадує вже традиційні для інтегрованої в культурно-інформаційний простір мережі Інтернет молоді флеш-моби. Ефективність такої технології мобілізації молоді доведено під час організації протестів у Кишиневі 2009 року.

Піратська партія від самого початку чітко заявила [12] про три свої ключові інтереси – перегляд законодавства у сфері авторського права, ліквідації патентної системи та забезпечення максимального рівня анонімності користувачів у мережі Інтернет. З такою передвиборною програмою вона брала участь у парламентських виборах Швеції 2006 р., однак набравши лише 0,63% (за потрібних 4%) голосів не потрапила

до парламенту. На виборах 2009 р. в Європарламент партія набрала 7,13% голосів [17] і провела 1 представника, що стало цілковитою несподіванкою для більшості політологів. Крім того, Піратська партія Німеччини набрала на парламентських виборах 2% [16] – на виборах до Бундестагу 27 вересня 2009 р. «піратів» підтримало близько 200 тис. виборців серед відвідувачів соціальних мереж. Враховуючи, що на всі непарламентські партії разом припало 4% голосів виборців, 2% – надзвичайно потужний результат.

Станом на кінець серпня 2009 р. «піратські» партії були представлені в 5 країнах західного світу (Швеція, Німеччина, Великобританія, Фінляндія, Канада), у США, Аргентині, Австралії діють активісти цього напрямку, однак партії досі не зареєстровано.

Примітним є те, що Піратська партія може стати власне першою ефективною партією, створеною виключно завдяки мережі Інтернет та з використанням інструментарію властивого саме мережі. Понад те, вона є продуктом суто інформаційного суспільства, що віднайшла спосіб протидії таким важливим соціальним ознакам нового типу суспільства, як атомізація (знищення традиційних зв'язків у межах родини, роботи тощо) та індивідуалізація (що не лише дає можливість забезпечити розвиток кожному члену суспільства, а за «вакууму традиційної комунікації» призводить до формування яскравих нарцисичних ознак свідомості), що принципово змінює характер політичної комунікації в інформаційному суспільстві.

Не можна не відзначити на прикладі Піратської партії і таку тенденцію в межах ЄС, як формування політичних проектів виключно під вирішення конкретної напівприкладної задачі. Зростання популярності Піратської партії свідчить про певну втому європейської молоді від потужних політичних партій з їх всеохоплюючими, однак дедалі абстрактнішими ідеологіями. Простежується тенденція аналогічна телебаченню – перехід від традиційної сітки телебачення до можливості конструювання кожним телеглядачем власної програми передач. У політичному вимірі це означатиме збільшення кількості монозавдання-орієнтованих партій.

У політологічному сенсі стрімке зростання електоральної підтримки «піратів» по всій

Європі свідчить про подальше посилення антиглобалістських позицій європейської молоді («Піратська партія» фактично сповідує елементи соціал-демократії та певною мірою соціал-лібералізму), що свідчить про вірогідність докорінного перегляду самого капіталістичного проекту, а разом з ним і соціальної перспективи (з погляду забезпечення стабільності соціуму) й ліберальної ідеології загалом.

Водночас йдеться й про перегляд іншого не менш важливого концепту – постмодерністського уявлення про розвиток людства та основні тренди такого розвитку. На думку одного з провідних теоретиків постмодернізму Ж.-Ф. Ліотара, із входженням суспільства в епоху, що має назву постіндустріальної, а культури – в епоху постмодерну, змінюється статус знання, що набуває форму інформації, яка перекладається на комп'ютерну мову й у подальшому операціоналізується та комерціалізується. Відповідно, ставлення постачальників та користувачів знання до самого знання наблизатиметься до відносин, які виробники та користувачі товару мають з останніми, тобто до форми вартості. Знання вироблятиметься лише для того, щоб бути проданим, воно переробляється і перероблятиметься для того, щоб знов набути вартості в новому продукті і бути обмінним [20].

Дотепер відносини між власниками авторських прав на аудіовізуальну продукцію та користувачами відбувалися у цілковитій відповідності до прогнозу Ж.-Ф. Ліотара, однак рух «піратів» та його зростаюча суспільна підтримка може свідчити про формування нових відносин між власниками (постачальниками) та користувачами і поступовий «занепад» постмодерністського дискурсу як одного з центральних концептів пояснення тих соціальних і політичних процесів, що відбуваються у світі з 1980-х рр. донині.

Висновки. Отже, найближчими роками всесвітня мережа Інтернет стане об'єктом пильної уваги з боку фінансово потужних галузей, пов'язаних зі створенням та поширенням інформації, а вже найближчим часом в ЄС відбуватимуться активні кампанії (політичні та судові), де формуватиметься новий статус-кво балансу «свободи – несвободи інформації в мережі Інтернет», що більшою мірою відповідатиме викликам світової економічної кризи.

Зазначене протистояння набуватиме агресивних форм (з боку великого бізнесу), оскільки від можливості охопити Інтернет-сегмент та отримувати від нього додатковий зиск (а можливо, й основний) залежатиме питання виживання значної кількості медійних та ІТ компаній. Крім того, спостерігатиметься тенденція до подальшого посилення впливу різноманітних течій антиглобалістів та неомарксистів у контексті політичного протиборства під гаслами забезпечення максимальної свободи руху інформації, навіть за умов певних збитків приватному сектору. Цей процес відбуватиметься за активної участі європейської молоді, яка перебуває у пошуках політичної соціалізації, адекватної власному світорозумінню.

Перспективи подальших розвідок. З огляду на динамічність та прогнозовану тривалість процесів переформатування європейського політичного поля з урахуванням створення політичних партій нового типу, видаються перспективними подальші розвідки щодо узагальнення історичних передумов формування нових політичних течій, пов'язаних з особливостями соціально-політичного впливу в умовах формування інформаційного суспільства.

Джерела

1. *Во Франції* депутати отказались отключать пиратов от Интернета // Вести. – 2009. – <http://www.vesti.ru/doc.html?id=273372>
2. *Губарець В.* Дотримання авторського права і захист інтелектуальної власності: чесна поведінка в електронних та гібридних службах Сполученого Королівства / В. Губарець / Наукові праці Національної бібліотеки України імені І. І. Вернадського (Редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін.; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України). – К.: НБУВ, 2002. – Вип. 8. – 2002. – С. 121 – 130.
3. *Єременко А. В.* Інтелектуальна власність в глобальній торговій системі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / А. В. Єременко. – К., 2006. – 20 с.
4. *Италия готовит собственный процесс против ресурса Pirate Bay* // Cybersecurity.ru. – 2009. – <http://www.cybersecurity.ru/crypto/69590.html>
5. *Литвин О. М.* Інтелектуальна власність та її інституціоналізація у трансформаційній

економіці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О. М. Литвин. – К., 2007. – 17 с.

6. *Нагаева З. С.* Зарубежный опыт обеспечения прав интеллектуальной собственности / З. С. Нагаева // *Культура народов Причерноморья*. – 2005. – № 69. – С. 126 – 131.

7. *Парламент Франции разрешил отключать от Сети любителей файлообмена* // *Lenta.ru*. – 2009. – <http://lenta.ru/news/2009/05/13/disconnect/>

8. *Пастухов О. М.* Авторське право у сфері функціонування всевітньої інформаційної мережі Інтернет : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право та міжнародне приватне право» / О. М. Пастухов. – К., 2002. – 18 с.

9. *Пиратская партия Швеции*. – http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%8F_%D0%A8%D0%B2%D0%B5%D1%86%D0%B8%D0%B8

10. *Хроники суда над Пиратской Бухтой* // *Pirat.ca*. – 2009. – <http://www.pirat.ca/forum/viewtopic.php?t=19654>

11. *Шведские провайдеры начали «покрывать» участников файлообменных сетей* // *NEWSru Технологии*. – 2009. – <http://hitech.newsru.com/article/28apr2009/seipred>

12. *Introduction to Politics and Principles* // *The Pirate Party*. – 2009. – <http://www.piratpartiet.se/international/english>

13. *Music copyright to be extended to 70 years for performers* // *European Parliament*. – 2009. – http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/058-54192-111-04-17-909-20090422IPR54191-21-04-2009-2009-false/default_en.htm

14. *New law sees dip in internet traffic* // *The Local*. – 2009. – <http://www.thelocal.se/18610/20090402/>

15. *Piracy law cuts internet traffic* // *BBC*. – 2009. – <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7978853.stm>

16. *Pirates Plunder Germany's Big-Party Voters* / *Ole Rei?mann* // *Spiegel Online*. – 2009. – <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,651748,00.html>

17. *Results of the 2009 European elections* // *European Parliament*. – 2009. – http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/en/sweden_en.html

18. *The European Parliament and Council reach an agreement on the telecoms package* // *European Parliament*. – 2009. – http://www.europarl.europa.eu/news/expert/briefing_page/54105-124-05-19-20090421BRI54104-04-05-2009-2009/default_p001c009_en.htm

19. *Illegal Downloads 150x More Profitable Than Legal Sales* // *TorrentFreak*. – 2009. – <http://torrentfreak.com/illegal-downloads-150x-more-profitable-than-legal-sales-091009/>

20. *Полякова Н. Л.* Образ современных обществ в социологической теории конца XX начала XXI в. / Н. Л. Полякова // *Вестник Московского ун-та (Сер. 18. Социология и Политология)*. – 2009. – № 2. – С. 128 – 143.